

Lovran itd. Vse gore opasujejo verti in vinogradi. Tudi deleč v Istro se bi vidilo, ako ne bi gora „Učka“ pogleda zapirala. Reke ni še sedaj viditi; ako pa berzo greš, do pol ure jo boš vidil z njenimi velikimi poslopji in z luko, ki se kakor gojzd pred mestom dviguje. Malo pota še in — ti si v Reki.

Reka — slovansko mesto, kakor že starodavno ime spričuje — stoji na horvaškem primorju, pod zahodnim podnožjem juliških planin na reki, ki se imenuje Reka (Fiumara). Mesto se deli v novo in staro mesto, okoli 12.000 prebivavcev šteje v blizo 700 hišah. V starem mestu so hiše večidel majhne in ulice ozke, v novem pa so široke in snažne, hiše lepe in velike; naj večje poslopja so ces. fabrika, kjer delajo tobak in cigare, gledišče in pa hiša gosp. Bakarčiča. Naj imenitnejša hiša v Reki bo pa poslopje mornarske akademije, kadar bo izdelana. Med peterimi cerkvami je nar lepša in nar večja stolna cerkev, kjer je prošt s 6 kanoniki. Med naj večje imenitosti Reke se pa šteje cerkev sv. Vida; ona je okrogla in vsa sozidana iz lepega štirivoglatega kamena; veliki stebri iz ličnega kamena vzno-traj deržijo strop in vsi oltarji so dela umetnih mož preteklih stoletij. Ptujec, ki ga imenitne in lepe dela pretečenega časa veselijo, se rad mudí tu z ogledovanjem umetnih del. Imeli so to cerkev v pretečenem stoletju Jezuiti; njih samostan je bila velika hiša, v kateri so pa zdaj realne, normalne in latinske šole. V Reki je višji gimnazij z 8 razredi, ki so prav lepo uredjeni; le škoda, da je tako malo učencov na tem gimnaziju. Tudi dva samostana sta tukaj, nunska in kapucinsk. —

V Reki so štirje tergi: veliki, mali, Irmenski in Lizabetni terg; terg Irmenski je jako prostoren, pa bo še mnogo lepšan z vodnjakom, ki ga bojo berzo tu postavili. Dvoje sprehodišč (Alee) je v Reki, eno se imenuje Školič, drugo pa Lizabetini vert, kateri je še le pred dvema letoma narejen bil; podoben je ljubljanskemu „Sternallee“, le manjši je od njega.

Tukajšna luka (ladijostaja) je precej prostorna, pa ladije v nji niso popolnoma v zavetju, ker ni še prav izdelana. Kadar bo pa dodelana, se bo smela prvim našega cesarstva prištevati.

Četert ure od Reke stoji po svetu mnogo znani Tersat, hrib, na katerem je samostan frančiškanski z lepo cerkvijo sv. matere Božje. Na ti gori stoji tudi stari grad Frankopanov, ki je pa zdaj zapuščen.

Ako na Tersatško goro prideš in se okoli ozreš, ti se pogled odpre, kakoršnega še morebiti nikjer nisi imel. Vidiš namreč živahno mesto Reko in jadransko morje, na desni Istro in na levi mogočne juliške planine proti Senju. Nehoté boš izustil: Res lep je svet in mogočen njega Stvarnik!

J. Bilc.

Ogled po svetu.

Kitajsko in Kitajci.

Od daljnih krajev, ptujih stvari in narodov ljudje kaj radi izkrajno sodijo; mislijo si jih popolnoma puščave ali pa paradize, zlo omikane gospode, ali pa naravnost pasjoglavce.

Ker smo nagnjeni tako netemeljito soditi o rečeh, katerih z lastnimi očmi gledati nam mogoče ni, mislim, da toliko bolj željni bi imeli biti, zvediti resnico, kako je in kako da ni, kaj imajo pravega basni v sebi in kaj izmišljenega, ktere se pripovedujejo o tej ali uni reči, o tem ali unem narodu.

V sredi Azije leži carstvo Kitajsko (China), ktero imenujejo Kitajci „nebeško kraljestvo“, in tisuč in tisuč let znano že skor vsemu svetu po imenu, ne vémo nič kaj pravega, kako in kaj je tam, ker, ograjeni z neizmernimi zidovi s sumljivim očesom pogledujejo ptujca in vrata zapirajo, da bi kdo kaj dobrega ne odnesel ali kaj slabega ne zatrosil v to „nebeško kraljestvo“.

Vsakemu pa ni mogoče gledat iti, da bi z lastnim očesom se prepričal resnice, akoravno niso več današnje dni

tako terdovratni Kitajci, in zato nam je treba verjeti možem, kateri z velikim trudom, z mnogimi nevarnostmi, oboroženi z učenostjo potujejo po svetu, ter tako razširjujejo luč spoznanja in trebijo resnico neresnice. Zato hočem nekoliko posneti popis Kitajcev po Anderzon-u.

Sedmega grudna smo dosegli, skoz neizmerno število ribiških ladij jadraje, ktere so nam s pisanimi jadri nazna-novale neobičnosti in čudovitosti Kitajcev, iztok kantonske reke. Toliko čudovitih čolničev smo vidili tukaj, katerih pa ne bom popisoval, ker je dosti bolj imenitnega pri ladijah, ktere smo pozneje vidili. Pridši med perve robaste in gole skaline, smo zvedili, da smo med otoki „ladroni“, kjer ni nobene rastline, ne trave, ne drevesa, vse golo in pusto. Ti otoki so prebivališča glasovitih roparjev, katerih ni moglo kitajsko vladarstvo podjarmiti in jih še dandanašnji ne more ukrotiti. Ne le ob bregovih se klatijo in ropajo kar jim pod roke pride, tudi na močnih, berzoadernih ladijah, večidel pod poveljstvom Portugizov, temuč tudi v deželo jo udarijo po rekah ter se ne strašijo sicer mnogih ali slabih terdnjav in vsakteremu tudi ne bežé.

Če smo bližej suhemu šli, več čolnov je bilo polnih Kitajcev s širocimi klobuki. Vidilo na njih se je bogastvo ljudstva, kar priča slehern kraj na suhem in morji. Nekaj milj še po morji jadraje smo prišli v Honkong, angleško mesto, ktero hočem pozneje nekoliko omeniti, ker smo tukaj božič praznovali. Komaj smo sidro vergli, ker je čolnič na suho šel po pisma in druge reči, je bilo že polno Kitajcev okoli ladije ponujaje vsake baže naj različnejšega sadja in družih reči, vse zlo mikavno in dober kup. Eden družega angležki ogovarjaje, radovedno pogledovaje se, zbiraje, kupčevaje, je bilo težko razločiti, kdo je zanimivši: naši švedski mornarji ali ptuji kramarji pod širokimi klobuki, in v trenutku je bilo na ladii življenje, da se je vse terlo. Ko je čoln nazaj prišel, smo jo naprej odrinili proti Whampol. Radovedno smo kitajske čolne ogledovali, kateri so se počasi memo nas gibali. Na obéh stranéh zgib rudeče, prav živo opisan, z velikimi očesi; Kitajci namreč pravi: „brez oči ne more ne gledati ne iti“, z visokim zadnjim delom, z majhnimi altani po stranéh, in poln upijočih, kateri zraven še na bobne tolčejo in prepevajo, in ne molčé nikdar, ne pri delu, ne kadar počivajo, majé se čoln kakor strašni velikan starodavnih časov — in ako bi ga vedno in okrog in okrog ogledoval, vedno bi bilo še kaj novega zapaziti bilo, ker v vsi svoji neokrevnosti nek naraven nagib k znajdbam kaže, kar se tukaj na mnogoverstnih rečeh lahko vidi.

Nar zanimivši je bil perve dni izhod na deželo. Pomorje od deleč zeleno in kaj mikavno ni bilo bližej pridši bogato imenitnost, posebno kar rastlinstvo zadeva. Za ozkim pasom gostega bičja razprostira se bregovje enako obalu in za njim do sinjih gorá v daljini ni nič drugega kot močvirje, na katerem je sem ter tje sternje požete riškaše, med katerim divje race in druge živali brozgajo. Na vs križ čez to močvirje so steze, zaperte po kratkih medprostorih.

S pomočjo nekega prijaznega Kitajca smo prišli skoz perve vratica in če si ravno so pravili, da so tukajšni prebivavci pred malo dnevi dva Angleža umorili, se nismo dali prestrašiti ter smo neboječi šli od enih vratíc do družih, od ene kočé do druge. (Dalje sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Prage se piše: Vsa za pariško razstavo namenjena živina, ktera je imela skoz Prago iti — namreč 64 goved, 222 ovác in 14 prešičev — se je 10. in 11. dan t. m. tukaj snidla in v en vozovlak z 35 vozovi na železnici spravila; v prostornih vozovih so ji dobro nastljali in jo oskerbeli z vsem potrebnim za daljno pot v Pariz.

Iz Pavlovica na Marskem piše gojzdni kontrolor V. Diebl marskemu gospodarskemu časniku čuden prikazek, ki ga je tudi v podobi izrisal. V grajšinskem gojzdu stoji 120 let stara jelka, skoraj na sredi debla pa visi čoz nje

tedaj to tukaj bolj na dalje, s serčno željo, naj bi ne bile te besede glas vpijočega v pušavi in naj bi poterdile kar smo že stokrat priporočevali v „Novicah“ večkrat morebiti brez vspeha, večkrat pa tudi uslišani od pametnih gospodarjev. Naj bi vsi naši gospodarji le samo to v svoj lastni dobiček pomislili: nekdanj je bilo malo ljudi na svetu; oni niso potrebovali vsega svetá, tedaj ga je ostalo veliko praznega, to so „gmajne“; — dan današnji je veliko ljudi in pomanjkuje jim rodovitnega sveta; to nam kaže, da se imajo „gmajne“ razdeliti. Zato ni v obljudenih in prebrisanih krajih nikjer več občinskih pašnikov ali gmajn, zato jih je pa v Ameriki in Afriki in v družih deželah še dosti, kjer ni ljudi ali pa so ljudje divjaki.

(Dalje sledi.)

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

XI.

Ob kratkem smo premišljevali sedaj célično življenje. Pogledati moramo še na postave, ktere jo vežejo na njeno okrajno, in ktere tedaj v celi okrajni veljajo.

Neizrečeno veliko je število célic v eni rastlini. V majhni rastlini je lahko več célic kakor stanovavcev v naj večji deželi. V lesu 80 čevljev visokega borovca, kateri je pri korenini vatel debel, je čez 80.000 milijonov célic, kar se lahko prerajta, ker ima kubična linija borovcevega lesa naj manj 4000 célic v sebi.

V tako velicah okrajnah je tedaj potrebno naj umnišega gospodarstva. Akoravno se primordijalni mešički niso nikoli matematike učili, so vendar svojim célicam take podobe dali, da v naj manjšem prostoru naj več stvari lahko spravijo. Je jih namreč veliko dvanajst-ogljatih. Kakor opeke (cegli) kakega poslopja so célice ena na drugo zložene, ktere so pa mnogoverstnih podob. Pa če imajo tudi enako podobo, vendar včasih naj različniše dela dopernašajo, ravno tako, kakor ne stori čedna obleka moža, ampak njegove dušne lastnosti.

Med célicami je mnogo pot in cest, ktere jim zrak in za živež potrebne gaze dovažvajo, neporabljive stvari pa iz poti spravljajo. Te ceste pa so se naredile iz célic, ktere so svojo samostalnost višjim namenom cele rastline darovale.

Perva podlaga rastlinske okrajne pa je, da so célice delo razdelile. Med ljudmi, v panji med čebelami in v rastlini, povsod kjer se hočejo velike dela dopernašati, je več stanov. Ta družba célic oskerbuje živež, una vožnjo, tretja varstvo cele okrajne. Kakor v panji le matica skerbí, da se število prebivavcev množi, ravno tako se v rastlini le iz ene célice snuje seme. Tudi brezštevilo trotoev je v prašnih mešičkih.

Célice, ki služijo v varstvo svoji celi okrajni, stojé tako tesno skupej, da nobena škodljiva stvar ne more med nje; le na listji pusté veliko luknjic, skoz ktere rastlina sope. Na eni štirjaški linii je pri marsikteri rastlini čez 2000 takih luknjic, ktere pa dvé célici, ki pri vratih stojite, zmiraj lahko zapirate, kakor vrata kake terdnjave. Da je pa okrajna še bolj varna pred sovražniki, se pa včasih več teh vojakov skupej sklone v bodeče ternje, lase ali šetine, ktere v mnogih rastlinah tudi napravljajo strup. Kakor divjak svojo pušico, čebela svoje želo, kača svoj zob, ravno tako tudi ostrupení rastlina svoje šetine, kar je gotovo že vsak poskusil pri koprivah. Kakor živali, katerih sorodniki v naših hladnih krajih niso nevarni, v južnih krajih napravljajo zlo škodljiv strup, tako imajo tudi rastline v vročih krajih hujši strup v sebi.

Pod varstvom lubja in skorje delajo druge célice vedno brez prenehanja. Sicer ne slišimo nič od njih pridnosti, ker ne pojejo in ne brenčé, kakor čebele, ampak na tihem dobro delajo. Koreninice se vedno daljšajo, hitijo na vse strani v vlažno perst in se ovijajo krog kamničkov, da bi

kar naj več živeža dobile, ktere pa same ne porabijo, ampak dalje po rastlini pošiljajo. Sok teče po stebelu navzgor, ker ga vsaka célica, ko ga je v-se vzela in, kakor čebela med, enmalo predelala, iz sebe verže in svoji sosedí dá. Tako teče sok iz korenine dalje po stebelu v listje. Tukaj se snide z gazi, iz zraka vzetimi, in doseže svojo popolnost. Torej ima sok v vsakem delu rastlinskem drugačne lastnosti. Tù ima očem dopadajočo barvo, tam lep duh in prijeten okus, tam spet okrepečavno in tam strupeno moč. Pa včasih tudi rastlina v mladosti drugačne stvari pripravlja kakor v starosti.

Ko je rastlinski sok svojo naj večjo popolnost dosegel, začne cvetlica cvesti. Cvet je združba peres, v katerih rastlina svoje naj lepše stvaritve na ogled razstavlja. V cvetu so zedinjene naj krasniše barve, naj prijetniše dišave, naj slajši med; naj boljše in naj močnejše stvari imajo tù naj prijetnišo podobo.

Ozir po domači.

Smledniška okolica.

Preselivšemu se iz Smlednika na Trato mi ni le zginil spred oči orjaški Triglav, očaj krajnskih gorá, temuč tudi nižje gore, med njimi prijazna Šmarna gora, v njenem podnožji smledniška fara, od ktere sem si namenil častitim bravcem „Novic“ nekoliko črtic napisati.

Smlednik, srednja fara, ima od leta 1850 tako veliko, zalo, po obrisu in vodilu prerano umerlega zidarskega mojstra Brili-ta tako umetno izdelano cerkev, da se ona zamore z vsako po deželi na Krajskem meriti. Od zunaj ne obeta sicer nič posebnega, al od znotraj je kaj razmerno vredjena. Zvonik, dasiravno v primeri cerkve majhen, ima 4 zvonove, katerih mili in ubrani glasovi se po hribih in dolinah kaj ginljivo razlegajo.

V kmetijstvu smledniška fara ni zadnja; bivajo tù premožni kmetje, kateri se zraven poljedelstva tudi s sadjorejo prav pridno pečajo; eden po imenu Jeraj, je bil že od slavne c. k. kmetijske družbe zavoljo tega lepega djanja s sreberno svetinjo obdarjen, in drugi, po domače Rak iz Hraš, z dušo in telesom sadjorejec, jo ravno tako zasluži *). Tudi čbelarija ne spi v smledniškem krogu. Ravno imenovani Rak in pa Tomel v Mošah, v tem opravilu prav zastopna moža, zaslužita vsem faranom v lep izgled postavljena biti. Še celó vinoreja se vidi v tem kraju; posebno pri Martinu Skulu na Vikerčah se vidijo v njegovem prostornem vertu med sadnim drevjem terte raznega plemena. Občnospoštovani oče Jeraj je tudi v svoji starosti za hišo v sredi Starigrada germovje posekal, izkopal, pognojil in terte zasadil. Neki dan, ko se je pri obdelovanji tega nograda močno trudil, pridem memo in ga tolažim rekoč; „le voljno poterpíte, oče Jeraj, v malo letih vaš trud ne bode zastonj, lahko bote svojo žejo s kako kapljico starogradskega vina ugasili“. Ravno ta mož je poslal svojega sina v živinozdravniško šolo v Ljubljano. Zares posnemanja vreden izgled!

Sploh so Smleščani kaj prijazni, umni in dobrodušni ljudje; naj jih „Novice“ očitno pohvalijo, ker hvalo zaslužijo!

Janez Dolinar, učitelj.

Ogled po svetu.

Kitajsko in Kitajci. (Dalje.)

Prav prijazno so nas sprejemali Kitajci. Ponujali so nam ljule in palčice bambusa, čaj brez sladkora v škedelčicah. Hiše so bile polne čudnega in nikomur podobnega orodja; vse majhno in sleherno iz bambusa izdelano. Pred vsako hišo je bil majhen zid podoben dimniku, kjer je malik in pred njim kadunja polna peska, v ktere so goreče dobro dišeče palčice vtaknjene. Več teh hiš je bilo podobnih terdnjavam in so tudi oborožene s puškami in sulicami železnimi, — zgol znamenja, da so vedno pripravljeni za napad roparjev.

*) Ga bomo priporočili kmetijski družbi.

Veliko družega, skor vse, kar smo tukaj vidili, je bilo nenavadno; zato smo še bolj pazili na vse. Nar čudneje pa je bilo to, dasiravno so te hiše na videz revne, da imajo vendar vsega, prav brezskrbnemu življenju potrebnega zadosti, in povsod se vidi, da so Kitajci premožniši v vseh stvaréh memo drugih narodov. Vajeni smo z zaničljivim očesom ogledovati orodje kitajsko, ravno tako kakor tudi orodje naših prededov, in veseli smo, da nas je umetnija oprostila mnogega orodja, katero se nahaja zdaj le še v kakem kotu starinarstva. Pa če hočemo vlastitosti Kitajcev prav zapopasti, moramo drugo mero imeti, kakor jo imamo sami za-se v Evropi. Njih široka, lahka, možkim in ženskam občna noša jim ne zatiruje udov v rasti, — nam pa se ne dopada; klobaki iz bambusa so jim za dež in solnce, in v njih coklah se prav lahko hodi. Kar oblačila zadeva, so tudi tam ravno tako različne, kakor pri nas, ličnega in bornega blaga. Vsi Kitajci, s katerimi smo skupaj zadeli, so bili prav priljudni, pa ravno tako sničavi, kakor mi njih, so ogledovali oni nas in oblačila naše.

Kitajec se nekako otročje obnaša in je krotak, in te lastnosti ga človeku koj prikupijo; snažna in zadovoljna duša je. Mnogokrat sem slišal od njih goljufnosti govoriti in da so za naj manji dobiček k vsakemu početju pripravljeni. Je li prevara mar tukaj doma? Morebiti je verjetniše, da se je iz Evrope semkaj pritepla. Vsi popotniki, z deželo in njenimi stanovniki znani, hvalijo Kitajce gostoljubne, mirne in zveste ljudi.

Proti Whampoi smo se zadnji dan vozili med nizkimi bregovi, na katerih so sem ter tje nakupičene mesta. Vedno je bilo polno čolničev okrog ladije naše, in če se je le količkaj ustavila, je vse žvergolelo krog nje. V Whampoo pridši smo ladijo snažili in v tem se ozerli enmalo po okrajni. Zapazili smo, da kitajski narod je varčen in premišljen; ne ene pedí zemlje (čujte Evropejci!) ne pusti neporabljene; po nižjih krajinah pridelujejo riškašo in mervo, višje ležeče in nerodovitne skale jim so za pokopališča. Nikjer se ne razprostirajo mesta deleč okrog, le na ozkih pasovih zraven rek so zidane. Whampoa obstaja iz dveh delov: stara in nova Whampoa. Skoz oba dela mesta pelje le ena sama cesta od streh skoraj pokrita, ktere deleč čez nizke hiše molé. Velika množica ljudi se gnječe na majhnem prostoru, blago je po štacunah nabasano; vse čudno se mi je zdelo, toliko majhnih cerkvic, različnih nōš, čudnih stanovanj viditi. Pokopališča po hribih so ravno tako različne, kakor pri nas. Dobro se vé, kje revež, kje bogatin počiva; polokrožna jama kaže, da tukaj sin revšine leži; okrog grobov bogatih zidajo več vatlov visoke zidove v podobi podkve, v sredi je lepo zlikan kamen, na katerem je stan in starost pokopanega in več drugih reči zapisanih. Pokopališča mornarjev so na sredi nekoliko višje in tako narejene, da se v sredo zamore ladijsko bandero postaviti. Kitajci svoje mertve verlo časté. Naj večja nesreča je starišem, ako nobenega sina nimajo, ki bi na njih grobu žaloval; ne le pri pogrebu, temuč tudi ob drugih časih imajo veliko žalobnih obrédov. V Kantonu se pripoveduje od nekega bogatega moža, za kterege so tri leta iskali pripravnega, svetega pokopališča.

Med homci je bilo mnogo vasí, pa skoraj vse z zidovi obdane, da ni bilo mogoče jih od znotraj pregledati. Ko smo vendar v ene teh vasí prišli, se je zbralo mnogo zijalov, zgol možkih vsake starosti okoli nas. Hiteli smo dalje priti, posebno, ker so otroci vsi plašni kričali „fangkvaž!“ S to besedo, ktera je izraz začudenja, vsakega Evropejca pozdravljajo. Stareji se prestrašili niso, ampak obdali so nas in od nog do glave pretipali; ali smo jim dopadli ali ne, ne vém; naj stareji plešic je majaje z glavo svoj „ay-yak“ (čudno!) prav modrovito izrekoval. Ko sem poprej na okrožnikih, skledah in sploh na porcelanu vidil Kitajce upodobljene, mislil sem, da te podobe so zgol le izmisliki; zdaj pa vém, da niso slabe podobšine ljudstva in običajev kitajskih.

(Dalje sledi.)

Ozir v stare čase.

Cena živeža nekdanj — in pa danes.

Počim je dan današnji žito, meso, kruh, maslo, vino itd., je znano vsakemu. Ozrimo se 300 let nazaj in prašajmo, kolikšna je pa bila cena takrat?

V nekem starem dunajskem časniku je zapisana od leta 1514 na Dunaji. Kakor je na Dunaji bila, taka v primeri je bila gotovo tudi drugod v deželah našega cesarstva. Vagán (mecen) naj lepše pšenične moke je veljal 5 krajc., ovsa 3 krajc. in 3 venarje, ječmena 3 kr. 1 ven., reži 2 kr. 2 ven., mlado prasé 1 kr. 1 ven., leta star kopún 1 kr. 2 ven., gos 1 kr. 2 ven., velik pišanec 3 ven., majhen 2 ven., puta 1 kr., funt govejega ali telečjega mesa 2 ven., koštrunovega 1 ven. in pol, slanine (špeha) funt 1 kr., kruh za 3 ljudi 2 ven., voz derv 6 kr. 1 ven., sirovega masla funt 1 kr. 3 ven., sira 3 ven., sveč 1 kr., smetane bokal 2 ven., vina naj boljšega bokal 1 kr., srednjega 3 ven., sterdí 1 kr. 1 ven., jajc 5 za 1 ven.

Marsikter naših bravcov ne bo verjel, da je to resnica, in bo mislil, da celó ni mogoče. Res, se nam današnji dan zdí, da ni mogoče, da bi s 6 ali 8 gold. človek skozi celo leto si hrano (živež) oskerbovati zamogel. In vendar jim zamoremo reči, da je cena skoz in skoz resnična, kakor je zgorej zapisana. Povémo jim še, da leta 1551 so na Dunaji seženj ali klaftro mestnega tlaka (flaštra) s kamnjem vred za 48 kr. narejali.

Da se pa častiti braveci sami lahko prepričajo, da cena živeža je res tako nizka bila, jim povémo, koliko plače so učniki na višji dunajski šoli na leto takrat imeli: 100 gold. do 170 gold., in v neki zbirki starinstva se bere, da cesar Ferdinand I. je z ukazom od 10. junija 1564 cesarskim deželnim svetovavcem (Landrätthe) nad Anizo (ob der Enns) 100 gold. letne plače določil in pa nekoliko solí.

Vidi se iz vsega tega, kako veliko ceno je imel takrat dnar; kdor je imel 3 krajc. v mošnji, je imel toliko, kakor da bi danes imel 3 gold. Učniki na višjih dunajskih šolah imajo sedaj po 2000 gold. in še več plače, pa meso, na priliko, morajo plačevati funt po 15 kr. (ali po 60 venarjev), ki so ga leta 1514 plačevali po 2 venarja. Koliki razloček v vsem!

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Merana na Tiroljskem se piše, da letošnja gorka spomlad je izvalila tako sila veliko kebrov (hrošcev), da so mógle cesarske gosposke se lotiti potrebnih pripomočkov za njih pokončevanje; oklicale so tedaj povsod, da za vsak stár živih kebrov se bo plačalo 18 krajc. To je pomagalo. Mahoma so začeli mladi in stari loviti kebre in nalovili so jih v Meranu 415 stárov, v Maisu 220, v Algundu 100, v Marlingu čez 400 in v Lani 500. Ako pomislimo, da v en stár je šlo 15.040 kebrov (šteli so jih in tako to število zvedili), lahko razumemo, kolikšno silno število te požrešne in drevju škodljive živali je bilo za malo goldinarjev v kratkem času polovljeno in tako škoda obvarovana za več sto in sto goldinarjev.

Iz Pešta se piše, da so presv. cesar veleli, naj se na tistem mestu, kjer je bila ogerska krona najdena, ki je leta 1848 zginila, sozida na Njih stroške kapelica, ki ima že to leto dodelana biti.

Iz Kaniže smo zvedili, da pripravljavne dela za napravo železnice, ki bo iz Kaniže šla v Marburg, bojo kmali gotove. Ali bo ta železnica skozi Varaždin šla, še ni dognano. — Na ogerski železnici se je predvčeranjim nesreča pripetila; sliši se, da je en voz derčnil v reko Gran in da je nekoliko ljudi ob življenje prišlo. Koliko je resnice v tem, se bo kmali zvedilo.

Iz Celovca 14. maja. Pred tremi dnevi je prišlo na naše deželno poglavarstvo pismo c. k. ministerstva kupčije, v katerem je glavnemu odboru za napravo koroških železnic

Tako lepo navado imajo že zdavnaj Poljanci, da pojó ali žvižgajo, kader orjejo, in živina pohlevno orje. Nekteri tako pojó:

Dolga mi je njiva,
Huda mi je gospodinja,
Hej, hej, hej, hej, hej!
Volek hej, hej, hej!
(to se pri vsaki versti ponavlja).

Pomagaj nama Bog
In Marija iz nadlog.
Hej, hej itd.

Od kraja do kraja
Mati potico vsaja.
Hej, hej itd.

Od kota do kota
Mati peče kokota.
Hej, hej itd.

Ljubi moj rogina,
Mi dva boma pila vina.
Hej, hej itd.

Lepi moji štirje voli,
Ki niste nobeni moji.
Hej, hej itd.

Eni ste svete Trojice,
Drugi ste Marije Device.
Hej, hej itd.

Eni ste svet'ga Antona,
Drugi ste druž'ga Patrona.
Hej, hej itd.

Sonce mi gorko seje,
Naj po plečah dobro greje.
Hej, hej itd.

Nama bo odtodi iti,
Se muham v senco skriti.
Hej, hej itd.

Vročina je velika,
Naj že muha pika!
Hej, hej, hej, hej, hej!
Hej volek, hej, hej, hej!
Z.

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

XII.

Čez zeleno listje se dvigujejo peresca, katerim pravimo: cvetna kupica (Kelch) in cvetna krona. Te peresca ločijo cvet od njižjega listja, pa ga tudi varujejo in odevajo. Nar imenitniše delo cveta je, več ali manj célic, ktere so v spolu razločne. Te célice se narejajo v organih, ki so sorodni z drugim listjem. V sredi cvetne krone so prašne nitke, ktere nosijo prašne mešičke. Ti mešički imajo v sebi veliko okroglih célic, ktere se potem, ko je mešiček počil, iz njega usujejo, da jih veter na vse kraje raznese. Na sredi cveta je buncica sestavljena iz sadnih peresic, ktere pokrivajo od več kožic obdane mehurčike. V teh mehurčkih se razvija kal. To se pa še le zamore zgoditi, ako pride do njih cvetni prah. Včasih so ženski cveti na drugi rastlini kakor možki; ne bilo bi tedaj lahko mogoče, da bi veter, ki cvetni prah raznaša, ga vselej ravno tudi na ženske cvete prinesel. Tako bi pa rastlina ne mogla semena roditi, in ako bi se to dostikrat ponavljalo, bi pošlo celo pleme.

Narava je pa že za to skerbela, da nobeno rastlinsko pleme ne pogine. Mnogotere živalice, čebele in druge, ki iz cveta na cvet letajo med serkaje, tudi prenašajo iz rastline na rastlino cvetni prah, kateri se jim je obesel na nožice. Mnogih pripomočkov, ki jih človek še ne porajta ne, se poslužuje mati narava v svoje namene; vse v naravi se po volji modrega Stvarnika godí v prid celemu stvarjenju; nobene stvari ni brez velicega prida za občinstvo.

Ko so se po spolu razločene célice snidile, se v sredi sadne buncice začnejo célice množiti v mlado rastlino, ktero bi lahko imenovali rastlinsko zalégo. Ta zaléga, obdana od mnogoterih jo odevajočih kožic, se imenuje seme. Kadar rastlina dozori, se seme od nje loči in v zemlji kalí ter se izraste v novo rastlino, ktera se sedaj vsled prirojene moči po svojem razvija.

Tudi za razširjenje semena so mnoge naprave, katerih navadni človek ne porajta. Živalim, ki živijo od rastlin, se lasasto seme obeša na dlako, ali pa gré ne povžito skoznje. Velikokrat ima seme nežne lasice krog sebe, ktere ga delajo lahkega, da ga veter odnese.

Mnogo znamenitega se najde pri rasti, cvetu in sadu rastlin, — pa hitimo proti koncu spisa.

Kal prejme od matere veliko butaro célic, ktere naj ji v mladosti, ko začne kaliti, služijo v živež. Vsaka rastlina daje svojim otrokom toliko živeža seboj na pot življenja, da se lahko preživé toliko časa, da zamorejo si sami služiti vsakdanji kruh. Koliko skrbnejše so rastline za svoje

otroke, kakor marsiktera človeška mati! Rastlina svojim ljubčikom vse žepe napolni z brešnom, ga jim natlači pod suknjo krog in krog njih, kjer je le kaj prostora. Nekatere človeške matere pa ne morejo kar nič dati svojim otrokom na pot, nekatere pa toliko, da njih ljubčike teža jim naloženih dobrot že zaduši na pragu, ko mislijo v svet stopiti. Rastline tudi ne delajo nikakoršnega razločka med svojimi otroci; vsak toliko dobí, kolikor mu je treba tačas, kader še ne more sam delati.

Mi pa se živimo od moke, ktera ni nič družega, kakor brešno, ktereja je dala rastlina svojim otrokom za prvi njih živež v zemlji.

Ogled po svetu.

Kitajsko in Kitajci. (Dalje.)

Kitajci so majhne postave, v kratkih hlačah in širokih jopah, žakljem enaki, obriti so čez in čez po glavi, le dolga kita jim iz temena visi (kita pa ni kitajska, ampak tartarska šega, in jim le od zdaj vladajočih carov zapovedana), svitlih, drobnih oči so, pokriti s širokim klobukom, čevlje nosijo na kveder; Kitajke so skor ravno tako oblečene, kakor možki, njih noge so čuda majhne, zato ker jim stopala v nežni mladosti proti podplatu zavijajo, lasé pa imajo čudno olišpane in polne zlatih buck.

V neki vasi sem vidil tudi veliko poslopje, ktero sem mislil, da je kaka cerkev misijonarska; zvedil pa sem, da je kraj, kjer se Kitajci razveseljujejo, in da se mu pravi „sings-song“, to je kar pri nas gledišče. Znano je, da imajo Kitajci zalo dramatiško slovstvo; mnogo njih dramatiških del je prestavljenih v latinski, francozki in angleški jezik, in po teh so se z zahodnimi deželami bolj soznali. Igrajo pa ne, kakor pri nas samo zvečer, temuč štiri dni zaporedoma od jutra do večera. V sredi so bili ljudje, kateri radi zastonj tudi kaj vidijo, na stranéh pa so bili bolj imenitni, in na odločenem kraju so bile ženske, katerih pa nisem smel dosti ogledovati, ker Kitajci niso tako mirne kervi, kakor mi. Blizo 1500 gledavcov je bilo, kateri so svojo zadovoljnost glasno ploskaje razodevali. Kitajci prav radi igrajo in vsi zamaknjeni v igro ne slišijo in ne vidijo, kar se krog njih godí.

Zapustili smo Whampoo in podali se proti Kantonu. Reka se valí v nizki strugi med plodnimi travniki, zasajenimi s sadnimi drevesi. Kadar voda upade, so bregovi polni napol nazih ljudi, ki ribe poberajo; po močvirji pa ostudni, oguljeni bivoli gazijo do vampa.

Tù in tam stoji na bregu kak tempelj Josu posvečen (Jos pomeni to kar bog in je pokvarjena beseda portugiška dios). Postal sem pred enim teh tempeljnóv, kateri je bil iz granita sozidan, z visoko streho polno zmajev in družih čudnih stvari, znotraj pa so bili natlačeni maliki mnogoverstnih podob. Pop, star in nesnažen mož, sedé pri mizi je zdaj kadil zdaj pa rajž jedel. Opravilo njegovo je, z zvoncem zvoniti in po bobnu tleči, vsak pot, kader pride kaka pobožna duša v tempelj molit ali sveče kupovat, ktere domá svojemu maliku prižiga. V tempelj pridši vtakne sveče v posódo s peskom napolnjeno, prižge zlat popir, se verže na tla, privleče iz žepov mnogo majhnih malikov, ter jih treši ob zemljo, poljubi tla, ali pa serdito gleda v malike, ako se ni prerokovanje po godu glasilo.

Bližej ko smo šli h Kantonu, več znamenitih stvari je bilo viditi.

Bil sem v Kantonu, v svetu novih čudežev, vedne premembe, nepokojnega življenja, blišobe in siromašine. Vse, kar je človeški um znašel, da kljuba moči Neptunovi, vertí in meša tukaj se v taki različnosti, da ni boljše žive podobne kaosa, kateri je starodavne čase obdajal, ako bi se ne kazala sem ter tje iskrica nove omike. Ne verujem, da bi še kje na svetu kaj enacega moglo biti. Če pridemo, na priliko, v London, je vse skoraj po enem kopitu, tukaj pa je nepopisljiva različnost v vsaki in med vsako rečjó. Vse

narod živí tukaj na vodi. V čolnih se rodé ljudjé, na čolnih dopernašajo svoje leta in na čolnih umerjó. Reka je njih svet, čoln njih domovina.

Komaj sem v mesto stopil, me je čeda Kitajcev obsula, govoreča mešanico kitajskega in angleškega jezika vse na končnice: „si, sing in ong“, vsak se mi je priporočal imenitnosti skazovati in da bi o priložnosti ptujega tička do dobrega oskubil. Štacuna pri štacuni stoji in če morejo ktereга noter privabiti, zapró vrata za njim, in blago za blagom skazuje se mu; — tergovci pa so živi judje, pa tudi nič ne zamerijo, če se jim na pol ali še manj ljubljubi.

Ulice so vse ozke in strehe iz ene strani na drugo molé, da še solnce ne more skozi sijati. Vpitje je tako, da človeka ušesa morejo boleti. Zdaj pride imenitna gospa s svojimi služabniki, zdaj spet procesija slepih beračev, ktere kak otrok vodi, in ljudi nadležjejo, da je sila. Na enem ogli igrajo, na drugem sedí med množico prerokovavec; na plošo risa smešne podobe, prerokovavne besede izgovarja ponosno, ktere so vedno dobrega pomena, da mu vesela množica nameče dosti darov v klobuk.

Nobenih rokodelcov pa ni več med Kitajci kakor brivcev. Brivec nabaše svojo tružico na herbet in se na ogelj ulic ustavi. Koj ga ima v pestéh moža, kteri se želí pomladiti. Skudelica in kratka debela britev se mu sveti v rokah; lasé spravlja marljivo, ker Kitajci jih radi kupujejo za gnoj. Kmaló je vès v penah, in človek res ne vé, ali bi poterpežljivost britega ali umetnost in pridnost brivčevo občudoval.

Bukve se prodajajo kar zunaj pri hišah in so prav dober kup. Ker Kitajci radi beró, imajo tudi pisatelje v veliki časti. Ženske prečitajo čudovite kupe romanov.

To pa še ni vse. Lepotije in gizdosti se vidi na cente; to, kar iz Kine v Evropo in naše kraje pride, so le zametki Kitajcev. Ne bo verjel, kdor vsega sam ni vidil.

(Konec sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Vélikega Varadina na Ogerskem 10. maja. — „Extra Hungariam non est vita; si est vita, non est ita“ ali po našem jeziku okrajšano: „le na Madžarskem se dá živeti“ je stať ogersk pregovor. Na ta pregovor sem mislil, ko sem se 16. svečana t. l. na dunajskem kolodvoru v voz železnice vsedel. Hitro smo Beč (Dunaj) za herbtom imeli, in ko ni bilo dunajskega Golovca (Kahlenberg) več viditi, sem se v en kot stisnil, ter sem jel novo življenje v obljubljeni madžarski deželi premišljevat. — Jutro je bilo precej merzlo, in čez moravsko polje je brila ostra sapa. — Od Beča do Požuna (Pressburg) se ne vidi družega posebno imenitnega, kakor predert hrib, skoz ktereга vožnja kake tri ali štiri minute terpi. — V Požunu smo nekoliko postali, da smo drugo priprego in druge vozove dobili, potem pa smo kakor blisk čez „malo ogersko ravnino“ derčali. Železnica tukaj le memo malo vasí peljá, zavoljo tega so tudi postaje redke. Blizo ceste ni nobenega hriba viditi, proti severju se pa od deleč male tatranske gore kažejo. Vasí imajo po več sto sploh zidanih hiš, toda so le nizke, in do malega vse s slamo (bičevjem) krite; hišno zidovje ne more ravno preveč terdno biti, ker večidel je iz blata in slame narejeno, kar živo priča, da kamenja in lesovja ni blizo. — Pri Granu dolgočasna planjava neha, in odtod naprej se ob desnem bregu Donave noter do Buda-Pešta grič za gričom, hrib za hribom dviguje. Res tako prijetnega kraja kakor je granska okolica, celo pot od Beča do Vélikega Varadina nisem vidil. Človek se ne zamore dosti prečuditi, ko hipoma široko Donavo in na njenem desnem bregu veličansko cerkev pervega ogerskega škofa z dvema zvonikoma in visoko kupljo proti nebu stermeti zagleda; od leve strani voda Grana v Donavo teče. Dokler se ni železnica od levega brega preveč v kraj zavila, sem v eno mero proti Granu stermel; nehoté sem jel Huberjevo pesem od „bleškega je-

zera“ renčati. — Vse pride, pa ravno tako hitro tudi mine, posebno če človek po železnici ferčí! Hitro smo jo do Vača (Waitzen) in do Palote prižgali, čert ure pozneje smo že na kolodvoru pri Peštu z voza lezli. — Rad bi bil šel to mesto ogledavat, toda sem imel vožnjo že do Solnoka plačano, zato se mi ni varno zdelo, pol ure deleč do mesta se podajati. Enmalo pred petimi smo jo že čez keckemeško pustinjo proti Solnoku brisali. Zastonj se okó na vse strani ozira, kje bo kak hrib zagledalo; še drevesa skoraj ni viditi celih 14 milj, namreč noter do Solnoka ne, pa tudi pri Solnoku ne družega kakor milo nebo in ravno polje. Ko smo se v Solnoku ustavili, je bila že terda tema; bilo je že osem. Ker od tukaj naprej železna cesta še ni narejena, in tudi pošta le samo pisma do Vélikega Varadina prevažje, je bilo treba v gostivnici prenočiti. Za dragi dnar smo bili slabo postreženi; sobe so nam, kakor je tu navada, s kravjekom kurili. Drugo jutro sem bil že na vse zgodaj na nogah; mikalo me je reko Tiso viditi. Želje so mu bile hitro spolnjene, ker sem koj iz vežnega praga neizmerno vodo zagledal. Perva skerb mi je potem bila, kak voz poiskati. Kmalí sem imel voznikov na zbiro, toda nobeden ni hotel peljati spod 100 forintov (gold.) K sreči se nas je šest snidilo, da smo skupaj en voz najeli. Mislil sem, da se bomo za tak drag dnar saj v prostorni kočii peljali, — pa kaj še! Dosihmal še nisem imena znajdel za tisti šencani voz, na katerem je bilo treba celih 22 milj — noter do Vélikega Varadina — kozjo molitev moliti; nar beržej bi se dal z mesarskim vozom primeriti, samo da je imel pletene herbte. Sedmero kónj je že vpreženih bilo, spredej 3, zadej 4, tudi naša berkvarija je bila že naložena; al ni nam drugega kazalo kakor peš iti, zakaj konji so sam voz komaj vlekli, ker so se kolesa do pest v blato pogrezovale. — Nikar naj nihče ne misli, da je Solnok imenitno mesto, znamenito je pač, toda le zavoljo neizrečenega blata, v katerem bi človek in živina lahko poginila. Da ljudje zamorejo od ene veže do druge hoditi kadar dežuje, ali pozimi kadar se začne sneg tajati, pri hišah naredé bervi; kadar se pa dva na takošni bervi srečata, se morata po bratovsko ljubiti ter se eden k drugemu stisniti, ako hočeta obadva na bervi ostati. Solnok zavoljo kupčije sloví, — čuda! da stanovnikom njegovim za dobre poti in ceste celó nič mar ni; — pa tergovec ne gleda na to, kaj je občja potreba, temuč mar mu je le za to, kar mu mošnja polni, temveč, ako je Abrahamov sin, in to so tergovci v Solnoku do malega vsi. Tisa je bila takrat neizmerno široka, tako, da se od enega kraja do drugega vidilo ni, akoravno navadno nima veliko širjega vodotočja kakor Sava. Čez veliki curek derží lep most; ker pa po navadi vsako spomlad in jesen velika povodinj pride, je od mosta naprej 2 uri dolg nasip narejen, kteri je na nekterih krajih predert, da more voda odtekati. — Po verhu tega nasipa smo morali celi 2 uri skoraj do kolena po blatu gaziti, naše kopita so nam pa v čolnu prepeljali. Voznik se je hvalil, da imamo dobro pot, rekel je, da nektore leta po 14 dní ni mogoče od Solnoka naprej potovati. — Čez 2 ure smo vsi spehani do neke kmečke gostivnice (čarde) prišli, ker smo se enmalo oddahnili ter se z vinom in kruhom okrepčali. Ko se je tudi živina nekoliko spočila, smo se na voz vsedli ter se jeli po debrečinski pustinji peljati. Tukaj ni nikjer nobenega hriba, še drevesa skoraj ni nikjer ugledati. Komaj pa smo se pol ure peljali, bilo je že treba z voza iti, da smo mogli dalej priti. Ni se dalo dobro razločiti, kje je prava pot, ker je dober strelaj na široko vse razvoženo bilo. Preden smo do perve postaje v Török št. Miklošu prišli, smo mogli naj manj 6krat z voza lesti; ustavili smo se pa, sam nevé, kolikokrat, da je voznik z lopato kolesa iz blata odkopoval. Prenočili smo v nemški gostivnici, kjer smo se sopet prepričali, da v ogerskih čardah mošnja kaj lahko jetiko dobí. — Drugi večer smo spali v Karcág-u, poglavitnem mestu Kumanškega, zadnjo noč pa v Baránd-u, v judovski kerčmi, kjer ni bilo drugega živeža dobiti, kakor črnega kislega

ni več pripravna za delo. Vsako leto vzame smert veliko udov rastlinske okrajne. Peresa, ki pomladi sopejo, odpadejo v jeseni; pa tudi célice v korenini, ki so živež v-se serkale, in célice v deblu, ki so ga navzgor vozile, so se med tem odebelile, v les spremenile in tedaj niso več za rabo.

Tedaj mnogo rastlin še leta ne preživi. Naj več zeliš zeleni pomladi, cvetè poleti, zorí v jeseni in pogine pozimi. Drevesa in germovi pa nakupičijo v jeseni v sterženu in v korenini veliko živeža, ktereга pomladi povzijejo. Ko se je pri prvi pomladni gorkoti nakupičeni živež spustil v tekoči sok, ga ne predeljujejo več stare célice, ampak nove izrastejo. Rastlina ne polni starih mehov z novim sokom, ampak novih si napravi. Ravno tako se podajo célice v korenini, ki so lani mokroto na-se serkale, letos v pokoj, in druge stopijo na njih mesto. V deblu so tudi célice, ki so lani živež prevažvale, se odebelile in niso več za rabo, torej se króg in krog njih pod lubom nove naselijo, ki delo prevzamejo. To se ponavlja leto za letom. Odtod tedaj tisti krogi (letine) v deblu, po katerih lahko štejemo starost drevesa. Le pomladi, ko ima rastlina toliko soka v sebi, da ne morejo mlade célice vsega v-se vzeti, morajo tudi stare še enkrat delo poprijeti. Zato izteče toliko soka iz lukne, ki jo, na priliko, izvertamo v brezo; poleti, ko se je urno življenje že umirilo, ne teče več sok iz rane.

Tudi listje se mora ponavljati vsako leto; zakon nature je tak, da pomladi ne izraste iz verbe hrastova veja ali lipovo listje itd.

Vsaka rastlina se tedaj neprenehoma mlajša, ako ravno vsak stanovavec, vsaka célica, le malo časa živi, vendar cela država lahko kljubuje teži stoletij; ravno taka je v človeški državi, če je umna roka voditeljca njena.

Premišljevali smo posamne dele rastlinske in pa postave, po katerih se rastlina razvija, raste in svoj cilj in konec dosega. Vidili smo mašino, nje posamne dele, opravila pa tudi vspehe natornih močí, ki v nji vladajo. Kdo je pa vse tako naredil? Kdo je podelil moč, da med tolikimi nevarnostmi obderži svojo samostalnost, da dvé iz enacih célic sestavljene rastlini tako različne stvari napravljate, da ta nam je prijetna sladčica, una strašan strup, — da dvoje enacih sosednih célic ena olje, druga dišavo dela? Tù omedlí naše peró in naše misli ohromé, — pokazati le zamoremo na Njega, ki nad svetovi prebiva v veličanstvu, od ktereга nobeno človeško uhó ni slišalo in ktereга nobeno človeško okó ni vidilo. Njegova mogočna roka zapoveduje močém, da svetove po neizmernem prostoru valijo in v živalih in rastlinah se v skrivnostno življenje snujejo. V neskončno velikem in v neskončno majhnem se vidi Njegova mogočnost in dobrotljivost. Vse stvarjenje je enako vredno našega občudovanja, in lahko bi prašali: Kaj je tù veliko, kaj majhno?

In tako sklenemo spis svoj „o rastlini“ z željo iskreno, da bi bil radovednim bralcem našim saj nekoliko razjasnil življenje rastlinstva.

Ogled po svetu.

Kitajsko in Kitajci. (Konec.)

Ker so Kitajci pobožni (po svojem), ni nobene še tako revne hiše, da bi ne bil v kakem kotu debelo-trebušen Jos, kteremu dan na dan dišave in vsake baže družih stvari darujejo. Že omenjeni tempeljni pa so čudni kakor sploh Kitajci.

Popje stanujejo po stranéh tempeljnóv. Sama lenoba in nesnaga jih je. Oblečeni v široke višnjevajepe, veliko kučmo na glavi, rumeno ruto krog vrata in sandale na bosih nogah, imajo že s tem dosti opraviti, da oblačilo kviško deržé, ktero jih pri vsaki stopinji vedno nadležuje. Stanišča njih so nečedne kakor oni. V zapaženem kotu so krulili sveti prešiči; sama mast jih je bila. Teh prešičev nikdar ne zakoljejo; kadar poginejo jih sožgó kakor umerle pope. Popje ne smejo ničesa živalskega jésti, ne mesa ne rib: samo

zeliš se živé. Zmernost v duševnih in telesnih delih je prvo vodilo njih življenja. Za procesijo Kitajci kaj radi hodijo. Vsak nese sabo neznano čudne podobe zmajev, rib, volov in molikov, pisanih in počačkanih.

Véro Kitajcev si je izmislil Kong-futse; več ko 2500 let je že stara, in ker je nje poglavitno pravilo dobíček, se prikuplja zlo ljudem. Verozakon Budha-ta ima skora naj več spoznovavcev na svetu. Sanjalo se je enemu kitajskih vladarjev — govori pripoved — da se je v zahodu nova luč prikazala. Zbudivši se veleval služabnikom, naj grejo iskat nove luči. V Indii so naleteli na Budha-ta, čigar nauk se je v kratkem času silno razširil po Kitajskem. To pač je lahko verjeti, ker je nauk njegov prijazen lenobi, priliznjenec životnega čutja, in pripraven človeka v slasti in vžitku zibati. Je pa več vér na Kitajskem, med kterimi je naj imenitniša Laotre-ta.

Ženijo se Kitajci ne tako, kakor pri nas, da bi se že ženin ali nevesta poprej kaj poznala; starši včasih že zakone sklenejo, preden so še otroci na svetu, gotovo pa ko so še v otročjih letih. Žena velja štiri noter do tisuč tolarjev in še več; godí se ji ne ravno predobro kakor povsod, kjer imajo po več žen. Dokler ni rodila otroka, je enaka deklam, potlej še le zadobi pravico žene. Otroci pa mater jako spoštujejo, in otročja ljubezen je naj lepši prikazek kitajskega značaja. Stariše zaničevati kaznujejo s smertjo, in naj svetejša dolžnost otročja je, za nje v starosti skrbeti. Nezvestobo zakonskih žen kaznujejo tudi s smertjo, pa gosposka se v take zadeve nič ne meša.

Kar umetnost Kitajcev zadeva, sem se prepričal nazaj gredé. Pregledal sem poslopje, v kterem so bili zidovi po sobah prepreženi s podobami, iz lesa izrezljanimi in s cveticami tako umetno izdelanimi, kakor da bi se vse od naj milejše sape gibalo. Vidili smo tudi kaj zale verte. V neki vasi blizu mesta Hongkong sem šel k učitelju gledat, kaj in kako se kitajska mladina učí. Samo brati in pisati jih je učil. Čudno pa je, kako se morajo otroci učiti, ker Kitajci nimajo pismenk ali čerk, ampak za vsako misel ali zapopadek (Begriff) imajo svoje znamenja, in zato je teh znamenj brez števila veliko. Vsa težava pa zgine, ako se pomisli, da otroci do 14. ali 15. leta nič ne razumejo, kar so se učili, in še le pozneje spregledajo in se začenjajo bistríti iz mešance, ktera jim glavo napolnuje. Kitajci zato učenost merijo po znanosti znamenj. Kato-lišk duhoven mi je zagotovil, da si v štirih letih ni mogel več ko 400 znamenj zapomniti. Ljudska omika na Kitajskem je pa pri vsem tem na precej visoki stopnji. Neverjetno veliko dnarjev obrača vlada za poduk ljudstva, ker boljarstva (veljaštva ali aristokracije) ne poznajo tukaj nobenega drugega kot učenosti in tudi druge blaženosti ni kakor blaženost duha in véde; plemenito rojstvo in pa bogatija ne velja nič pri vladi. Naj revniši zamore z učenostjo do naj višje časti priti. Ker je pa v kitajskem carstvu mnogo si nasprotnih in sovražnih strank, pričakujejo se ondi velike prekucije, akoravno se vlada umno véde, tako, na priliko, noben uradnik ne ostane domá, ampak deleč od svoje domačije dobí službo.

Kitajci se terdo deržé po véri in postavah predpisanih šeg in zaničujejo vse, kar se z njimi ne ujema. N.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Vélikega Varadina na Ogerskem. (Konec.)

Zemlje kaj veliko neobdelane leží, ker vsaki kmet ali grajšak ima le toliko njiv, kolikor jih obdelati more, drugod se pa živina pase, konji, goveda, ovce; tudi prešiče sem vidil po tleh riti. Gnojiti zemlje ni treba nič, ker je sama po sebi tako rodovitna, da dosihmal tako rodovitne nikjer še nisem narajmal kakor je na debrečinški planjavi. Sejejo na leto le enkrat, in sicer ozimno žito, ali pa turšice ali krompirja nasadé, ali pa za tobak svet obernejo. Pri vsi tej rodovitnosti zemlje bi slovenski kmet vendar javalne tukaj zado-